

A vállalkozás mint gazdasági egység versenyjogi fogalma¹

Csitei Béla

Egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerológati Egyetem

1. Bevezetés

A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (a továbbiakban: Tptv.) 1. § (1) bekezdése alapján a versenyjog alanyi hatálya a vállalkozásokra, vagyis a gazdasági tevékenységet folytató – valamely piacon árut vagy szolgáltatást kínáló – entitásokra terjed ki. A Tptv. részletes indokolása kiemeli, hogy a jogalkotó a személyi hatályt a lehető leghatékonyabban vonja meg, ugyanakkor valójában a tárgyi hatály, vagyis a Tptv.-ben szabályozott piaci magatartások fogják konkretizálni a versenyszabályok alanyi körét.² A Tptv. alanyi hatálya ugyanis kiterjed bármely jogalanyra, amely piaci magatartást tanúsít, akár akkor is, ha a magatartás tanúsítására nem Magyarország területén kerül sor.^{3,4}

A vállalkozás versenyjogi fogalma tehát funkcionális megközelítést igényel: nem a jogi forma, hanem a tevékenység gazdasági természete bír döntő jelentőséggel.⁵ Emellett a társasági jogi értelemben vett jogalany nem feltétlenül azonos a versenyjogi értelemben vett vállalkozással, mivel a közös gazdasági érdeket szolgáló cégek egy gazdasági egységet, vállalkozáscsoportot alkotnak.⁶ A leírtakból is kitűnik, hogy a vállalkozás versenyjogi fogalma egzakt definícióval nem rendelkezik.

A tanulmány a versenyjogi értelemben vett vállalkozás fogalmának meghatározó ismérveit mutatja be.

2. A vállalkozás fogalmáról általában

A vállalkozás fogalmát a Tptv. 1. § (1) bekezdése – közvetve, a törvény hatályának kijelölésén keresztül – a következőképpen határozza meg: „[e] törvény hatálya kiterjed a természetes és a jogi személynek, valamint – a VI. Fejezetben szabályozott magatartások kivételével – a külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepének (a továbbiakban együtt: vállalkozás) Magyarország területén tanúsított piaci magatartására, kivéve ha törvény eltérően rendelkezik. E törvény hatálya alá tartozik továbbá – az Európai Gazdasági Térségen kívül tanúsított II. és III. Fejezet szerinti magatartások kivételével – a vállalkozás külföldön tanúsított piaci magatartása is, ha annak hatása Magyarország területén érvényesülhet.”

A Tpvt. kommentárja kiemeli, hogy egy adott tevékenység akkor vállalkozási jellegű, ha „*piaci/gazdasági természetű, egy átfogó üzletpolitika részeként, versenysztratégiai viselkedésként értelmezhető*”.⁷ A kommentár utal a Fővárosi Bíróság azon döntésére, amely szerint „*[a] Tpvt. 1. § vonatkozásában – figyelemmel a Tpvt. által védett, közérdekként azonosítható jogi tárgyra (gazdasági verseny fenntartása, védelme) – a vállalkozási tevékenység (vállalkozás) megállapíthatósága annak függvénye, hogy a tevékenységnek 1. van-e kimutathatóan gazdasági – így elsődlegesen üzletszerőségre, nyereségorientáltságra irányuló – célzata, és 2. a tevékenység által karakterizálható piac meghatározható-e.*”⁸ Fontos ugyanakkor megjegyezni, hogy a nyereség realizálása a vállalkozási minőségnek nem feltétele, valamint az ellenszolgáltatás önmagában még nem teszi piacivá a magatartást,⁹ hiszen ezek a gazdasági tevékenységet fogalmának (valamely piacon áru vagy szolgáltatás kínálata) nem immanens elemei.

Emellett a kommentár a piaci magatartás feltételeként jelöli meg a vállalkozás döntési, cselekvési önállóságát: amennyiben a magatartás valamely állami intézkedés következménye, akkor vállalati autonómia hiányában nem lehet piaci jellegű, hiszen valójában csak az állami intézkedés végrehajtására kerül sor.¹⁰ Ha azonban az állami intézkedés pusztán befolyásolja a piaci magatartást, de a vállalkozás döntési autonómiája megmarad, akkor a Tpvt. alkalmazása nem ütközik akadályba. Ebből következik, hogy például a Tpvt. megsértésének az állam általi ösztönzése nem eredményez mentességet, pusztán bírságcsökkentő körülményként nyerhet értékelést.¹¹

Tóth Tihamér versenyjogi monográfiájában hangsúlyozza, hogy a vállalkozás fogalma kettős – anyagi jogi és eljárásjogi – relevanciával bír: nemcsak kijelöli a Tpvt. hatálya eső magatartások körét, hanem azt is behatárolja, hogy mettől meddig tart egy vállalkozás.¹² Megfogalmazása szerint vállalkozásnak tekinthető „*minden, gazdasági tevékenységet végző személy vagy szervezet. A gazdasági tevékenység végzésébe beleértendő a termelésen, a forgalmazáson kívül a szolgáltatások nyújtása is.*”¹³ Részben ugyanakkor szembehelyezkedik a kommentárban foglaltakkal, amikor megjegyzi, hogy „*[n]em gazdasági irányultságú, nonprofit szervezet is lehet vállalkozás, ha az érintőlegesen gazdasági, kereskedelmi jellegű tevékenységet végez.*”¹⁴ Akár természetes személy vagy az állam is lehet a versenyszabályok alanya,¹⁵ hiszen a funkcionális megközelítés nincs tekintettel a jogi formára.

A monográfia az alábbi, a minősítés során nem perdöntő szempontokat jelöli meg:

- a jogi forma, ideértve a közjogi vagy magánjogi státuszt is;
- székhely fekvése;
- profitorientált vagy nonprofit jelleg;
- finanszírozás módja.¹⁶

Boytha Györgyné és Tóth Tihamér közös versenyjogi munkája szintén hangsúlyozza, hogy a közvetlenül gazdasági céllal működő entitások mellett a természetes személyek és az állam is lehet vállalkozás, míg a vállalkozás munkavállalói és a végső fogyasztók nem vonhatóak a versenyszabályok alanyi hatálya alá.¹⁷ Az állam, az állami szervek és az önkormányzatok magatartásának minősítése ugyanakkor csak esetről esetre történhet, különbséget téve a közhatalom gyakorlása és a gazdasági jellegű tevékenységek között¹⁸. A szerzők megerősítik, hogy vállalkozásnak minősülnek „a nonprofit alapon, vagy gazdasági cél nélkül működő társaságok is, ha valamilyen gazdasági tevékenységbe bocsátkoznak, azaz a gazdasági tevékenység nem kell, hogy szükségszerűen profittal járjon, vagy elsődleges működési cél legyen”.¹⁹

Nyikos Györgyi az állami támogatások körében elemzi a vállalkozás fogalmát. Maga is hangsúlyozza, hogy a versenyjogi értelemben vett vállalkozás fogalma független a jogi formától, azaz funkcionális jellegű, vagyis a minősítés kizárólag a jogalany által végzett tevékenység függvénye.²⁰ A szerző a szociális biztonság és egészségügy, az oktatás és kutatás, a kultúra és a sport területein részletesen foglalkozik azzal, hogy a tevékenység finanszírozása milyen feltételek mellett nem minősül vállalkozás támogatásának.²¹ Ezekben a területeken döntő jelentőséggel tipikusan az bír, hogy a tevékenység kifejtésére, illetve a szolgáltatás nyújtására piaci alapon – arányos ellenszolgáltatásért cserébe – kerül-e sor.

Richard Whish versenyjogi kommentárja a vállalkozás fogalmának funkcionális megközelítésére helyezi a hangsúlyt, kiemelve, hogy ugyanaz a jogalany bizonyos tevékenységek folytatása során versenyjogi értelemben vett vállalkozásnak minősülhet, míg más tevékenységi körében nem.²² Bármely tevékenység lehet gazdasági jellegű, amely áruk vagy szolgáltatások nyújtásából áll egy adott piacon, függetlenül a vállalkozás jogállásától, a finanszírozás módjától, a nyereségszerzési motivációtól vagy a gazdasági céltől.²³

A leírtak alapján az alábbi összegző megállapításokat fogalmazzuk meg:

- a versenyjogi értelemben vett vállalkozásként való minősítés elsődleges kritériuma, hogy az adott entitás gazdasági tevékenységet folytasson valamely piacon;
- a vállalkozás jogi formája irreleváns;
- a nyereségorientáltság hiánya nem zárja ki, hogy a tevékenység gazdasági jellegű legyen (van azonban olyan eseti döntés, amely az üzletszerzésre, nyereségorientáltságra irányuló célzatot fogalmi elemként jelöli meg);²⁴
- lehetséges, hogy az adott entitás valamely tevékenysége gazdasági jellegűnek minősül, míg más nem, vagyis csak bizonyos tevékenységei fognak a versenyjog hatálya alá tartozni;

- ha valamely állami intézkedés teljesen kizárja a vállalkozás cselekvési szabadságát, akkor a tevékenység nem piaci jellegű.

3. A vállalkozás mint gazdasági egység

A 2. fejezet alatt már utaltunk arra, hogy a vállalkozás fogalma nemcsak a Tpv. hatályát jelöli ki, hanem a vállalkozás „terjedelmét”, méretét is behatárolja. A továbbiakban azzal foglalkozunk, hogy mettől meddig tart egy vállalkozás, azaz mi alkotja a vállalkozással egy gazdasági egységet, vállalkozáscsoportot.

A vállalkozás fogalmának funkcionális megközelítéséből következik, hogy a versenyjogi értelemben vett vállalkozás nem feltétlenül feleltethető meg valamely társasági jogi értelemben vett jogalanynak.²⁵ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 8:1. § (1) bekezdés 4. pontja a vállalkozás fogalmát („a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében eljáró személy”) egyébként sem csak a jogi személyekre rendeli alkalmazni, azonban versenyjogi értelemben vett vállalkozás akár egyszerre több, polgári jogi értelemben vett személy is lehet. Az uniós jog ilyenkor is a „vállalkozás” kifejezést használja, míg a magyar versenyjog a „vállalkozáscsoport” megjelölést alkalmazza (nem azonos a Ptk. 3:49. §-a szerinti vállalatcsoport fogalmával!), vagyis a Tpv. szerinti vállalkozás nem a versenyjogi csoportot, hanem tipikusan egy társasági jogi értelemben vett jogalanyt, kivételesen természetes személyt jelöl.²⁶

Tóth Tihamér megfogalmazása szerint „[a] közös tulajdonosi-irányítási kapcsolatok révén végső soron egy közös gazdasági érdeket szolgáló cégek egy gazdasági egységet alkotnak.”²⁷ Azok a vállalkozások alkotnak tehát egy vállalkozáscsoportot, amelyek felett ugyanazon vállalkozás bír a döntő befolyás gyakorlásának a képességgel, vagyis amelyek egyazon személy irányítása alatt állnak.

Míg az uniós jog nem tesz különbséget a két *terminus* között, addig hazánkban a Tpv. 15. § (2) bekezdése normatív formában is rögzíti, hogy a vállalkozás mely további vállalkozásokkal tartozik egy vállalkozáscsoportba:²⁸

- amelyeket közvetlenül vagy közvetve önállóan irányít;
- amelyek közvetlenül vagy közvetve önállóan irányítják;
- amelyeket az őt közvetlenül vagy közvetve önállóan irányító vállalkozás közvetlenül vagy közvetve önállóan irányít;
- amelyeket a fentebb megjelölt vállalkozások bármelyike és a vállalkozás közül kettő vagy több közösen irányít.

A Tpv. 23. § (2) és (3) bekezdése taxatív felsorolja a közvetlen és közvetett irányítás eseteit.

Az uniós jogi értelemben vett vállalkozás, valamint a Tpvt. szerinti vállalkozáscsoport tehát a versenyjogi normák valódi címzettje.

4. Záró gondolatok

Az eddig leírtakból nem jelenthető ki egyértelműen, hogy mi minősül gazdasági egységnek, illetve mikor beszélhetünk nem független vállalkozásokról, ha a vállalkozások természetes személyek. Ennek indoka, hogy a Tpvt. szerinti vállalkozáscsoport fogalma a döntő befolyás gyakorlásának a lehetőségén, vagyis más vállalkozások irányításán alapszik, ez a *terminus* ugyanakkor nehezen tölthető meg tartalommal, ha mind az irányító, mind az irányított vállalkozás természetes személy.

A jövőben azt a kérdést törekszünk majd megválaszolni, hogy mikor gyakorol versenyjogi értelemben vett irányítást egy természetes személy egy másik felett azzal, hogy a vállalkozások függetlenségének körében értékelni kívánjuk a természetes személyek közötti hozzátartozói kapcsolatok relevanciáját, szerepét is.

Lábjegyzet:

¹ A TKP2021-NKTA-51 számú projekt az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NKTA pályázati program finanszírozásában valósult meg.

² A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény indokolása (a továbbiakban: Tpvt. indokolás). Részletes indokolás az 1. §-hoz.

³ Uo.

⁴ Az Alkotmánybíróság 84/B/2001. AB határozatában a miatt vizsgálta a Tpvt. 1. § (1) bekezdése alkotmányellenességét, mert az indítványozó álláspontja szerint a Tpvt. érintett szakasza nem határozza meg egyértelműen a törvény személyi és tárgyi hatályát, ezzel pedig sérül a jogbiztonság elve, és így az alkotmányos szinten deklarált jogállamiság követelménye is. Az Alkotmánybíróság döntésében visszaütal a 36/1997. (VI. 11.) AB határozatára, valamint a 42/1997. (VII. 1.) AB határozatára (ezek a határozatok nem a Tpvt., hanem a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény egy-egy bekezdésének alkotmányellenességét állapították meg), amelyekből kitűnik, hogy csak a szabály értelmezhetlensége esetén beszélhetünk jogbizonytalanságról, vagyis akkor, ha a norma tartalma a címzettje számára kiszámíthatatlan, előre nem látható. A Tpvt. alanyi hatálya akként kerül meghatározásra, hogy az kiterjed mindenkire, aki piaci magatartást tanúsít vagy tanúsíthat. Az ilyen generálklauzulák bár a jogalkalmazás során értelmezésre szorulhatnak, de nem értelmezhetetlenek, emiatt nem minősülnek alkotmányellenesnek.

⁵ Tóth T. (2020): Uniós és magyar versenyjog. Wolters Kluwer Hungary Kft. Budapest. 104-105.

⁶ Uo. 103-104.

⁷ Juhász M. – Ruzshtiné Juhász D. – Tóth A. szerk. (2014): Kommentár a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvényhez. Gazdasági Versenyhivatal. Budapest. 45.

⁸ Fővárosi Bíróság 2K. 30.863/2009/8. sz.

⁹ Juhász – Ruzshtiné Juhász – Tóth i. m. (7. lj.) 45-46.

¹⁰ Uo. 44.

¹¹ Uo.

¹² Tóth i. m. (5. lj.) 102.

¹³ Uo. 103.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Uo.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Boytha Gy. – Tóth T. szerk. (2010): Versenyjog. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar. Budapest. 111-112.

¹⁸ Uo. 112.

¹⁹ Uo. 111-112.

²⁰ Nyikos Gy. szerk. (2018): Állami támogatások. Dialóg Campus Kiadó. Budapest. 37-38.

²¹ Uo. 41-48.

²² Whish, R. (2010): Versenyjog. Richard Whish Competition Law című könyve hatodik kiadásának magyar fordítása. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest. 81.

²³ Uo. 82-84.

²⁴ Fővárosi Bíróság 2K. 30.863/2009/8. sz.

²⁵ Tóth i. m. (5. lj.) 103-104.

²⁶ Uo.

²⁷ Uo.

²⁸ Megjegyezzük, hogy álláspontunk szerint egyik megoldás sem tekinthető jobbnak a másikkal, hiszen inkább csak formai, nem pedig tartalmi különbségről beszélhetünk.

5. Irodalom

Boytha Gy. – Tóth T. szerk. (2010): Versenyjog. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar. Budapest.

Juhász M. – Ruszthiné Juhász D. – Tóth A. szerk. (2014): Kommentár a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvényhez. Gazdasági Versenyhivatal. Budapest.

Nyikos Gy. szerk. (2018): Állami támogatások. Dialóg Campus Kiadó. Budapest.

Whish, R. (2010): Versenyjog. Richard Whish Competition Law című könyve hatodik kiadásának magyar fordítása. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest.

Tóth T. (2020): Uniós és magyar versenyjog. Wolters Kluwer Hungary Kft. Budapest.